

Ejmor Touls

**DŽENTLMEN
U MOSKVI**

Preveo
Nikola Pajvančić

Laguna

Naslov originala

Amor Towles

A GENTLEMAN IN MOSCOW

Copyright © 2016 by Cetology, Inc

Translation copyright © 2018 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Stokliju i Esme

Moskva 1922.

Kako se samo dobro sećam

*Kad je došla kao posetilac, peške
I neko vreme živela među nama
Melodija nalik na planinsku mačku*

Dakle, gde je naša svrha sada?

*Poput tolikih pitanja
na to odgovaram
oborenog pogleda ljuštenjem kruške*

*Uz naklon želim laku noć
i izlazim na terasu
u jednostavnu raskoš
novog blagog proleća*

Ali evo ovo znam:

*Nije izgubljena među jesenjim lišćem Petrovog trga
Nije među pepelom u pepelnicama Ateneuma
Nije u plavim pagodama vaše fine šinoazerije*

*Nije u bisagama Vronskog;
ni u Sonetu XXX, strofa prva
ni na crvenom, dvadeset sedam...*

Gde je sada? (stihovi 1–19)
Grof Aleksandar Iljič Rostov
1913.

21. jun 1922.

ISPITIVANJE GROFA ALEKSANDRA ILJIČA ROSTOVA
PRED VANREDNIM KOMITETOM NARODNOG
KOMESARIJATA UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Predsedavajući: drugovi V. A. Ignjatov,
M. S. Zakovski, A. N. Kosarev

Tužilac: A. J. Višinski

Tužilac Višinski: Vaše ime.

Rostov: Grof Aleksandar Iljič Rostov, nosilac
Ordena Svetog Andreje, član Džokej kluba, cere-
monijalmajstor lova.

Višinski: Te titule slobodno preskočite; one
ovde ne zanimaju nikoga sem vas. Da li ste vi
Aleksandar Rostov, rođen u Sankt Peterburgu
24. oktobra 1889?

Rostov: Taj sam.

Višinski: Pre nego što počnemo, moram da primetim
da nikada ranije nisam video žaket ukrašen sa
toliko dugmadi.

Rostov: Hvala.

Višinski: To nije bio kompliment.

Rostov: U tom slučaju zahtevam zadovoljštinu na polju časti.

(Smeh.)

Sekretar Ignjatov: Tišina u publici.

Višinski: Vaša sadašnja adresa?

Rostov: Soba 317, hotel „Metropol“, Moskva.

Višinski: Koliko već dugo tu živite?

Rostov: Na toj adresi sam od petog septembra 1918.

Nešto manje od četiri godine.

Višinski: A vaše zanimanje?

Rostov: Džentlmeni nisu skloni zanimanjima.

Višinski: Dobro. Kako provodite vreme?

Rostov: U večerama i razgovorima. U čitanju i razmišljanju. U uobičajenim besmislicama.

Višinski: I pišete poeziju?

Rostov: Ponekad sam umeo da se uhvatim ukoštac sa belinom hartije.

Višinski: (Diže pamflet) Jeste li vi autor ove dugačke poeme iz 1913: „Gde je sada?“

Rostov: Da, možete je pripisati meni.

Višinski: Zašto ste napisali tu poemu?

Rostov: Ona je zahtevala da bude napisana. Prosto se desilo da ja sedim za jednim određenim stolom jednog određenog jutra kada je rešila da iznese svoje zahteve.

Višinski: A gde je to tačno bilo?

Rostov: U južnom salonu u Dokolicinu.

Višinski: U Dokolicinu?

Rostov: To je porodično imanje Rostovih kod Nižnjeg Novgoroda.

Višinski: Ah, da. Naravno. Ali vratimo se ovoj vašoj poemi. Pošto je nastala u represivnim godinama posle propale revolucije 1905, mnogi su je doživeli kao poziv na akciju. Da li se slažete sa tim stavom?

Rostov: Poezija je uvek poziv na akciju.

Višinski: (Razgleda svoje beleške) A u proleće naredne godine iz Rusije ste otišli u Pariz...?

Rostov: Čini mi se da pamtim cvet jabuke. Znači, da, vrlo verovatno je bilo proleće.

Višinski: Da budemo precizni, 16. maj. Dakle, shvatamo razloge vašeg samonametnutog izgnanstva; imamo čak i određenog razumevanja za postupke koji su doveli do tog bega. Ono što nas sad zanima jeste vaš povratak 1918. godine. Pitamo se jeste li se vratili sa namerom da se latite oružja, i ako jeste, je li to bilo za revoluciju ili protiv nje.

Rostov: Bojim se da su tada dani u kojima bih se laćao oružja za mene već bili prošlost.

Višinski: Zašto ste se onda vratili?

Rostov: Nedostajala mi je klima.

(Smeh.)

Višinski: Grofe Rostove, vi kao da ne shvatate ozbiljnost situacije u kojoj se nalazite. A ne ukazujete ni dužno poštovanje ljudima koji stoje ispred vas.

Rostov: Carica je, u svoje doba, imala istu primedbu na mene.

Ignjatov: Druže Višinski. Dozvolite...

Višinski: Druže Ignjatove.

Ignjatov: Ne gajim nikakve sumnje, grofe Rostove, da su mnogi prisutni iznenađeni vašim šarmom: ali ja, na primer, nisam njime ni najmanje iznenađen. Istorija je pokazala da je šarm poslednja ambicija parazitske klase. Ono što mene čudi jeste da je autor poeme o kojoj je ovde reč mogao postati toliko očigledno besciljan čovek.

Rostov: Ja sam živeo sa ubeđenjem da je čovekov cilj u životu poznat samo Bogu.

Ignjatov: Tako je. Kako li vam je to samo zgodno bilo.

(Komitet pravi pauzu od dvanaest minuta.)

Ignjatov: Aleksandre Iljiču Rostove, pošto smo u potpunosti razmotrili vaše svedočenje, možemo samo da pretpostavimo da je smeli pesnik koji je autor poeme „Gde je to sada?” nepovratno podlegao pogubnim uticajima sopstvenog klasnog porekla i sada predstavlja pretnju baš onim idealima za koje se nekada zalagao. Na osnovu toga, bili smo skloni da vas iz ove odaže odvedemo pravo pred zid. Međutim, u višim partijskim krugovima postoji mišljenje da vi spadate u heroje predrevolucionarne borbe. Zato je zaključak ovog komiteta da se morate vratiti u taj hotel koji vam je toliko drag. Međutim, nemojte se zavaravati. Ako samo kročite van „Metropola“, bićete streljani. Sledeći.

Potpisi

V. A. Ignjatov

M. S. Zakovski

A. N. Kosarev

PRVA KNJIGA

1922.

Ambasador

Upola sedam dvadeset prvog juna hiljadu devetsto dvadeset druge, kada su grofa Aleksandra Iljiča Rostova kroz kapiju Kremlja izveli na Crveni trg, bilo je divno i sveže. Grof se isprasio, ne usporavajući korak, pa je udahnuo kao da je upravo završio sa plivanjem. Nebo je bilo veoma plavo, kupole Hrama Vasilija Blaženog kao da su oslikane da budu u skladu baš sa takvim nebom. Te ružičaste, zelene i zlatne nijanse treperile su kao da je isključiva svrha religije da razveseli svoje božanstvo. Čak su i mlade partijke što su ćaskale ispred državne prodavnice bile odevene kao da slave poslednje dane proleća.

„Zdravo, dobri moj čoveče“, doviknu grof Fjodoru, na drugoj strani trga. „Vidim da su kupine ove godine poranile!“

Grof zapanjenom prodavcu voća nije dao vremena da odgovori, već je žustro nastavio, a njegovi navoštteni brkovi širili su se kao galebova krila. Dok je prolazio kroz Voskresensku kapiju, okrenuo je leđa ljiljanima Aleksandrovskeg vrta i produžio ka Pozorišnom trgu, gde je hotel *Metropol* stajao u svojoj slavi. Kada je stigao na prag, grof je namignuo Pavlu, popodnevnom vrataru, pa se pružene ruke okrenuo ka dvojici vojnika koji su ga pratili.

„Hvala vam, gospodo, što ste me dovede doveli zdravog i čitavog. Više mi neće trebati vaša pomoć.“

Mada su obojica bili krupni momci, vojnici su morali da dignu pogled ispod šapki da bi mogli da vide grofove oči – jer je, kao i prethodnih deset pokolenja muškaraca iz porodice Rostov, grof bio visok gotovo dva metra.

„Samo ti nastavi“, rekao je prostiji vojnik, sa rukom na kundaku. „Imamo naređenje da te sprovedemo do sobe.“

U lobiju je grof široko mahnuo rukom da istovremeno pozdravi večito staloženog Arkadija (koji je stajao za recepcijom) i dragu Valentinu (koja je brisala prašinu sa statuete). Mada ih je grof na isti način pozdravio već stotinu puta, oboje su odgovorili razrogačenim pogledima. Bio je to doček kakav biste očekivali da na svečanu večeru dođete bez pantalona.

Pošto je prošao pored devojčice sklone žutoj boji, koja je čitala časopis u svojoj omiljenoj fotelji u lobiju, grof se naglo zastavio pred palmama u saksijama da bi se obratio svojoj pratnji.

„Liftom ili stepenicama, gospodo?“

Vojnici se zgledaše, pa pogledaše grofa, pa se opet zgledaše, pošto izgleda nisu mogli da odluče.

Kako od vojnika očekuju da pobeđu na bojnom polju, upitao se grof, ako ne umeju da odluče kako će se popeti na sprat?

„Stepenicama“, odlučio je on umesto njih, pa je počeo da ih preskače po dve odjednom, što mu je bio običaj još od studentskih dana.

Na trećem spratu grof je kroz hodnik sa crvenim tepihom krenuo ka svom apartmanu, koji se sastojao od spavaće sobe, kupatila, trpezarije i velikog salona sa dvoipometarskim prozorima što su gledali na vrbe Pozorišnog trga. A tu ga je čekala najveća neprijatnost tog dana. Jer pred širom otvorenim vratima njegovih odaja stajao je neki gardijski kapetan sa Pašom i Pećom, hotelskim belbojima. Dva mladića su posramljeno pogledala grofa, pošto su očigledno mobilisani za neku dužnost koja im nije prijala. Grof se obratio oficiru.

„Šta ovo znači, kapetane?“

Kapetan, koji je delovao blago iznenađeno tim pitanjem, bio je dobro obučen, pa je zadržao mirno držanje.

„Ovde sam da vas sprovedem u vaše odaje.“

„Ovo su moje odaje.“

Kapetanu na licu zaigra trun osmeha, pa odgovori: „Bojim se da više nisu.“

Pošto je ostavio Pašu i Peću na vratima, kapetan je poveo grofa i njegovu pratnju do pomoćnog stepeništa skrivenog iza neuglednih vrata u samom srcu hotela. Polumračno stepenište naglo je skretalo posle svakih pet stepenika, kao u crkvenom zvoniku. Tako su se popeli tri sprata do vrata koja su vodila u uzani hodnik sa kupatilom i šest spavaćih soba nalik na monaške ćelije. Prvobitna namena tog tavana bila je smeštaj batlera i sobarica gostiju *Metropola*; ali kada je putovanje u pratnji posluge izašlo iz mode, nekorišćene sobe otale na milost i nemilost nepredviđenim situacijama – pa su od tada tu smeštani drvna građa, polomljen nameštaj i drugi otpaci.

Ranije tog dana je iz sobe najbliže stepeništu izneto sve sem gvozdеног kreveta, tronožnog pisaćeg stola i decenije prašine. U uglu blizu vrata nalazio se ormarić, prilično nalik na telefonsku govornicu, koji je u sobu ubačen gotovo uzgred. Tavanica je pratila kosinu krova i postepeno se udaljavala od vrata, tako da je kod spoljnog zida sobe grof mogao sasvim da se ispravi jedino na mestu gde se u badži nalazio prozor velik kao šahovska tabla.

Dok su dvojica stražara samozadovoljno posmatrala iz hodnika, dobri kapetan je objasnio da je pozvao belboje da pomognu grofu da prenese ono malo imovine što će stati u njegov novi životni prostor.

„A ostalo?“

„Ostalo je sada narodno vlasništvo.“

Znači, to je njihova igra, pomislio je grof.

„Vrlo dobro.“

Hitro je sišao niz crkveni zvonik dok su stražari žurili za njim a puške im udarale o zidove. Na trećem spratu je krenuo hodnikom do svog apartmana, gde su dva belboja digli očajan pogled.

„U redu je, momci“, umirio ih je grof pa je počeo da pokazuje: „Ovo. Ono. One. Sve knjige.“

Grof je za nameštaj koji će preneti u nove odaje izabrao dve stolice visokih naslona, orijentalni stočić za kafu svoje bake i omiljeni komplet porcelanskih tanjira. Izabrao je dve stone lampe od abonosa izrađene u obliku slona i portret svoje sestre Jelene, koji je Serov naslikao prilikom svog kratkog boravka u Dokolicinu 1908. godine. Nije zaboravio kožni sanduk koji je lično za njega izradio Asprej u Londonu i kome je njegov dragi prijatelj Miška nadenuo tako prikladno ime: Ambasador.

Neko je bio dovoljno ljubazan da u spavaću sobu donese jedan grofov putni sanduk. I tako, dok su belboji nosili navedeno na sprat, grof je sanduk napunio odećom i ličnim stvarima. Pošto je primetio da stražari merkaju dve flaše brendija na pultu, grof je ubacio i njih. A pošto su sanduk odneli na sprat, napokon je uperio prst u sto.

Dva belboja, čije su se svetloplave uniforme već umrljale od nošenja, uhvatila su ga za uglove.

„Ali težak je sto kila“, reče jedan drugom.

„Kralj ima zamak“, primetio je grof, „a džentlmen svoj sto.“

Dok su belboji vukli sto u hodnik, zidni sat Rostova, kome je bilo suđeno da ostane, žalostivo je otkucao osam. Kapetan se odavno vratio na svoje mesto, a stražari su sada, pošto je njihovu ratobornost zamenila dosada, bili naslonjeni na zid i puštali da im pepeo sa cigareta pada na parket dok je u veliki salon sipalo neumanjeno svetlo moskovske letnje dugodnevice.

Grof se, čežnjivog pogleda, približi prozorima na severozapadnom uglu apartmana. Koliko je sati proveo pred njima? Koliko jutara, odeven u kućni mantil, sa kafom u ruci, dok je

posmatrao novopridošlice iz Sankt Peterburga kako se iskrca-
vaju iz taksija, istrošeni i umorni od noćnog putovanja vozom?
Koliko je zimskih predvečerja posmatrao sneg kako sporo pada
dok nekakva usamljena silueta, zdepasta i niska, prolazi ispod
ulične svetiljke? Baš u tom trenutku, na krajnjem severnom kraju
trga, mladi oficir Crvene armije potrčao je uza stepenice Boljšog
teatra, pošto je propustio prvih pola sata večernje predstave.

Grof se osmehnu pošto se priseti kako je i sam u mladosti
više voleo da stigne *entr'acte*. Pošto bi u Engleskom klubu
tvrdio da ima vremena za samo još jedno piće, ostao bi na
tri. Onda bi uskočio u fijaker koji je čekao, pa bi projurio na
drugu stranu grada, preskočio slavne stepenike i poput ovog
mladića ušao na zlatna vrata. Dok su balerine lako plesale na
pozornici, grof bi izgovarao svoje *excusez-moi*, i išao ka svom
uobičajenom mestu u dvadesetom redu, sa privilegovanim
pogledom na dame u ložama.

Kasni dolazak, pomisli grof i uzdahnu. Kakav mladalački
specijalitet.

Onda se okrenu na peti i krenu u obilazak svojih odaja. Prvo
se podivio prostranom salonu sa dva kandelabra. Podivio se
oslikanim panelima u maloj blagovaonici i složenom mesinga-
nom mehanizmu koji omogućava gostu da zatvori dvokrilna
vrata spavaće sobe. Ukratko, osmotrio je unutrašnjost baš kao
što bi to činio eventualni kupac koji taj apartman vidi prvi put.
Pošto je ušao u spavaću sobu, grof je zastao pred mermernim
stolom na kome su se nalazile raznorazne zanimljivosti. Među
njima je izabrao makaze koje je njegova sestra veoma volela.
Izrađene u obliku čaplje sa dugačkim srebrnim sečivima koja
su predstavljala kljun ptice i malim zlatnim zavrtnjem u sredini
koji je predstavljao njeno oko, makaze su bile toliko fine da je
jedva uspevao da ugura palac i kažiprst.

Pošto je pogledao sa kraj na kraj sobe, grof je brzo sastavio
popis svega što će ostaviti. Ono malo ličnih predmeta, ukrasa
i *objets d'art* koje je doneo u taj apartman pre četiri godine već

je bilo preživelo veliku čistku. Jer kada je do grofa stigla vest o carevom smaknuću, smesta je pošao iz Pariza. Za dvadeset dana prešao je šest država i zaobišao osam bataljona koji su se tukli pod pet različitih zastava i napokon je stigao u Dokolicino sedmog avgusta 1918, samo sa ruksakom na leđima. Mada je videla da ustanak samo što nije buknuo i u tom kraju i da u njihovom domaćinstvu vlada veliki nered, njegova baka, grofica, bila je karakteristično staložena.

„Saša“, rekla je ne ustavši sa stolice, „baš lepo što si došao. Sigurno umireš od gladi. Sedi sa mnom da uživamo.“

Kada je objasnio koliko je neophodno da ona ode iz zemlje i opisao sve što je preduzeo da joj taj put omogući, grofica je shvatila da nema alternative. Shvatila je i da, mada su sve njene sluge spremne da je na tom putovanju prate, mora putovati samo sa dvoje. Takođe je shvatila zašto njen unuk i jedini naslednik, koga je podizala od njegove desete godine, neće poći sa njom.

Kada je grof imao tek sedam godina, komšijski dečak ga je do nogu potukao u partiji dame pa je, navodno, i suza kanula, kletva izgovorena a figure razbacane po podu. Taj manjak sportskog duha doveo je do strogog ukora od grofovog oca i do odlaska u krevet bez večere. Međutim, dok je mladi grof nesrećno stezao ćebe, baka je došla da ga obiđe. Sela je pored kreveta i izrazila određene simpatije: „O gubljenju se ništa lepo ne može reći“, počela je, „a mali Obolenski je napast. Svejedno, Saša, dragi moj, zašto bi mu pobogu ti pružio to zadovoljstvo?“ U tom duhu su se on i baka bez suza rastali na doku u Peterhofu. Onda se grof vratio na porodično imanje da upravlja njegovim rasturanjem.

Jedno za drugim, brzo je usledilo čišćenje odžaka, praznjenje ostava i prekrivanje nameštaja. Bilo je baš kao da se porodica vraća za Sankt Peterburg pošto je prošlo leto, samo što su psi pušteni iz štenara, konji iz konjušnica a sluge oslobođene svih dužnosti. Onda, pošto je jedna jedina kola napunio nekim od najlepših komada nameštaja Rostovih, grof je pozatvarao vrata i krenuo za Moskvu.

Čudno je to, razmišljao je grof dok je stajao spreman da napusti svoj apartman. Od najmanjih nogu moramo naučiti da se opraštamo sa prijateljima i rodbinom. Pratimo svoje roditelje, braću i sestre na stanicu; posećujemo rođake, idemo u škole, stupamo u puk; ženimo se, ili putujemo u inostranstvo. To je deo ljudskog iskustva, to što većito stežemo za ramena nekog dobrog čoveka i želimo mu sve najbolje, tešeći se mišlju da ćemo uskoro čuti neke vesti od njega.

Mnogo su, međutim, manji izgledi da nas iskustvo uči kako da kažemo *adieu* svojoj najdražoj imovini. A da je tako? To iskustvo ne bi nam prijalo. Jer kad se sve sabere i oduzme, naši najdraži predmeti bliži su nam nego naši prijatelji. Nosimo ih sa mesta na mesto, a to često skupo plaćamo i pričinjava nam prilične neprijatnosti; brišemo prašinu i glačamo njihove površine i grdimo decu kad se previše živahno igraju u njihovoj blizini – sve vreme dopuštajući pamćenju da im podari sve veću važnost. Baš smo se u onom ormaru, skloni smo da se prisetimo, krili kad smo bili mali; ovaj srebrni svećnjak nam je krasio božićnu trpezu; a ovom maramicom smo joj jednom brisali suze, i tako dalje i tome slično. Sve dok ne pomislimo da nam ti pažljivo sačuvani predmeti mogu pružiti istinsku utehu kad izgubimo nekoga bliskog.

Međutim, naravno, stvar je samo stvar.

I tako, pošto je spremio sestrine makaze u džep, grof je ponovo pogledao preostale predmete pa ih je onda zanavek izbacio iz tužnih misli.

Sat vremena kasnije, pošto je grof dvaput skočio na novom dušek u da odredi tonalitet opruga (G#), osmotrio je nameštaj naslagan oko sebe pa se podsetio kako je u mladosti čeznuo za putovanjima parobrodom u Francusku i putovanjima u Moskvu noćnim vozom.

A zašto je čeznuo za baš tim putovanjima?

Zato što su kabine bile tako male!

Kakva je čarolija bila otkriće da se sto sklapa i nestaje bez traga; kao i police ugrađene u podnožje kreveta; da su zidne lampe taman dovoljno velike da osvetle stranicu knjige. Ta efikasnost dizajna bila je muzika za mladi um. Svedočila je o preciznosti i najavljivala pustolovine. Jer takva bi bila kabina kapetana Nema kada je putovao dvadeset hiljada milja pod morem. I zar ne bi svaki iole smeli dečak rado zamenio stotinu noći u palati za jednu na *Nautilusu*?

Dobro. Napokon je tu.

Sem toga, pošto su boljševici zarad neumornog prekucavanja direktiva zaposeli polovinu soba na drugom spratu, bar na šestom spratu čovek može da čuje sebe kako misli.*

Grof ustade i tresnu glavom o iskošenu tavanicu.

„Tačno tako“, odgovorio je.

Pošto je pomerio u stranu stolice sa visokim naslonima i premestio slonovske svetiljke do kreveta, grof je otvorio sanduk. Prvo je izvadio fotografiju Delegacije i stavio je na sto, gde joj je i bilo mesto. Onda je izvadio dve flaše brendija i očev sat koji dvaput zvoni. Ali kada je izvadio bakine operske naočari i stavio ih na sto, pažnju mu je privuklo nekakvo treperenje na prozorčiću. Mada je prozor bio velik tek kao pozivnica za svečanu večeru, grof je video da je napolju na bakarnu površinu ispusta sleteo golub.

„Hej, zdravo“, reče grof. „Baš lepo što si svratio.“

* Zapravo, baš je u apartmanu ispod grofovog Jakov Sverdlov, prvi predsedavajući Sveruskog izvršnog komiteta, zaključao komitet za prednacrt – i zakleo se da neće ponovo okrenuti ključ u bravi sve dok ne završe svoj posao. I tako su pisaće mašine štekale čitavu noć, sve dok nije nastao taj istorijski dokument koji je svim Rusima jamčio pravo na slobodu savesti (član 13), pravo na slobodu izražavanja (član 14), pravo na slobodno javno okupljanje (član 15) kao i pravo da im se sva ta prava ukinu ako se „koriste za borbu protiv socijalističke revolucije“ (član 23)!

Golub mu je uzvratio pogled vrlo posednički. Onda je kandžama zagrebao po prozorskoj dasci i nekoliko puta hitro isturio kljun ka prozoru.

„Ah da“, priznao je grof. „Ima nečega u tome što kažeš.“

Taman je hteo da svom novom susedu objasni razlog svog neočekivanog dolaska, kada se iz hodnika začulo diskretno kašljanje. Grof nije morao da se okrene da bi znao da je to Andrej, šef sale u *Bojarskom*, pošto je to bio njegov zaštitni znak.

Grof je klimnuo glavom golubu, da mu stavi do znanja kako će uskoro nastaviti razgovor, pa je ponovo zakopčao žaket, okrenuo se i video da mu Andrej nije došao u posetu sam: na vratima se tiskalo troje radnika hotela.

Prvi je bio Andrej, sa savršenim držanjem i dugačkim i pažljivim rukama; zatim Vasilij, neuporedivi glavni recepcioner; i na kraju Marina, stidljiva dušica vragolastog oka koja je nedavno iz sobarice unapređena u krojačicu. Sve troje su imali isti zapanjeni pogled koji je grof pre nekoliko sati primetio na licima Arkadija i Valentine i onda mu je napokon sinulo: kada su ga tog jutra odveli, svi su očekivali da se više nikad neće vratiti. Izašao je kroz zidine Kremlja kao avijatičar iz olupine palog aviona.

„Dragi moji prijatelji“, rekao je grof, „vas bez sumnje zanimaju današnji događaji. Kao što možda znate, pozvali su me u Kremlj na jedan *tête-à-tête*. Tamo je nekoliko funkcionera trenutnog režima – svi su redom imali uredne jareće bradice – odlučilo da me za zločin što sam rođen kao plemić osude da ostatak života provedem... u ovom hotelu.“

Grof je na klicanje odgovorio tako što se redom rukovao sa svim svojim gostima, i svakom kazao koliko ceni njegovo prijateljstvo i koliko mu je najiskrenije zahvalan.

„Uđite, uđite“, rekao je.

Troje članova posluge zajedno su se udenuli između nahe-renih kula od nameštaja.

„Ako biste bili toliko ljubazni“, rekao je grof, pa je pružio Andreju jednu flašu brendija. Onda je kleknuo ispred Ambasadora, digao kopče i otvorio ga kao divovsku knjigu. Unutra su pažljivo bile fiksirane pedeset dve čaše – ili tačnije, dvadeset šest *pari* čaša – svaka oblikovana za svoju namenu, od širokog zagrljaja čaše za burgundac do onih šarmantnih stakalaca za južnoevropske likere jarkih boja. U duhu tog časa, grof je odabrao četiri nasumične čaše pa ih je podelio, a Andreju je, pošto je izvadio čep, pripala čast da sipa.

Pošto su gosti dobili brendi, grof je visoko digao svoju čašu.

„Za *Metropol!*“, nazdravio je.

„Za *Metropol!*“, odgovorili su.

Grof je bio, moglo bi se reći, rođeni domaćin i u satu koji je usledio, dok je jednome dosipao u čašu a sa drugim započinjao razgovor, instinktivno je bio svestan temperamenta svih prisutnih. Uprkos formalnosti primerene njegovom zvanju, noćas se Andrej često osmehivao i povremeno namigivao. Vasilij, koji se toliko precizno izražavao kada je objašnjavao kako stići do gradskih znamenitosti, iznenada je zamuckivao kao čovek koji se sutra možda neće sećati šta je govorio danas. A na svaku šalu stidljiva Marina je dopuštala sebi da se zakikoće ne skrivajući usne šakom.

Te noći je grof posebno cenio njihovo dobro raspoloženje; nije međutim bio toliko tašt da zamišlja kako je razlog samo to što se on za dlaku izvukao. On je bolje od mnogih znao da su u septembru 1905. članovi Delegacije potpisali Portsmutski ugovor, kojim je okončan rusko-japanski rat. Za sedamnaest godina otkako je taj mir sklopljen – a to nije ni puno pokolenje – Rusija je doživela svetski rat, građanski rat, dve gladi i takozvani Crveni teror. Ukratko, prošla je kroz epohu prevrata koja nikoga nije poštedela. Bez obzira na to da li je čovek bio sklon levisi ili desnici, crveni ili beli, da li su se njegove životne okolnosti poboljšale ili pogoršale, sigurno je napokon došlo vreme da se nazdravi samoj naciji.

Grof je u deset uveče otpratio goste do zvonika pa im pozeleo laku noć na isti ceremonijalni način kao što bi to učinio na vratima porodične rezidencije u Sankt Peterburgu. Pošto se vratio u svoje odaje, otvorio je prozor (bez obzira na to što je bio velik tek kao poštanska marka), sipao preostali brendi i seo za sto.

Izrađen u Parizu Luja XVI sa pozlaćenim detaljima i kožnom površinom svojstvenim tom dobu, sto je grofu ostavio njegov kum, veliki vojvoda Demidov. Čovek sa bujnim belim zaliscima, bledoplavim očima i zlatnim epoletama, veliki vojvoda je govorio četiri jezika a umeo da ih čita šest. Nikada se nije ženio i predstavljao je svoju državu u Portsmutu, upravljao trima imanjima i u principu više cenio marljivost od besmislica. Međutim, pre svega toga, služio je zajedno sa grofovim ocem u konjici kao neustrašivi i raspojasani kadet. I tako je veliki vojvoda postao grofov brižljivi zaštitnik. A kada su grofovi roditelji umrli od kolere 1900, u razmaku od nekoliko sati, veliki vojvoda je odveo mladog grofa u stranu i objasnio mu da mora biti snažan zbog svoje sestre; da će čoveka u životu zadesiti razne vrste nedaća; i da će, ako čovek ne ovlada svojim okruženjem, ono zasigurno ovladati njime.

Grof pređe rukom po neravnoj površini stola.

Koliko li je samo reči velikog vojvode ostavilo traga u tim blagim ulegnućima? Tu su četrdeset godina pisana sažeta uputstva upravicima imanja; upečatljivi argumenti državicima; prefinjeni saveti prijateljima. Drugim rečima, bio je to sto koji zahteva poštovanje.

Pošto je iskapio čašu, grof je gurnuo stolicu unazad i seo na pod. Prešao je rukom iza desne prednje noge stola i našao polugu. Pritisnuo ju je i dotle neprimetna vratanca su se otvorila i otkrila somotom postavljeno udubljenje, koje je, kao i slična udubljenja u ostale tri noge, bilo prepuno zlatnika.

Anglikanski avanturista

Kada je u pola devet počeo da se mrda, u bezobličnim trenucima pre povratka svesti, grof Aleksandar Iljič Rostov uživao je u ukusu dana koji sledi.

Za manje od sata naći će se na toplom proletnjem vazduhu dok šeta po Tverskoj ulici, razvijorenih brkova. Usput će izaći na Gazetni pereulok gde će na kiosku kupiti *Herald*, proći će pored *Filipova* (i tek će nakratko zastati da osmotri kolače u izlogu) i onda će nastaviti na susret sa bankarima.

Međutim, pošto se zaustavi kod ivičnjaka (da bi propustio saobraćaj), grof će приметiti da mu je ručak u Džokej klubu zakazan za dva – i da su bankari, premda ga očekuju u pola jedanaest, u suštini zaposlenici svojih ulagača i zato verovatno mogu da čekaju... Sa tim mislima bi se vratio putem kojim je došao, skinuo cilindar sa glave i otvorio vrata *Filipova*.

Istoga časa čula bi mu nagradili neporecivi dokazi pekar-skog majstorstva. Vazduhom bi lebdela blaga aroma tek ispečenih perca, rolnica i neuporedivih vekni hleba koje su se vozom svakodnevno transportovale u Ermitaž – dok su u savršanim redovima iza stakla stajali kolači sa glazurama u svim bojama lala iz Amsterdama. Grof bi, dok prilazi pultu, pitao mladu

damu sa svetloplavom kecljom za francusku krempitu te bi sa divljenjem gledao kako ona kašičicom nežno gurka tu poslasticu sa srebrnog pladnja na porcelanski tanjir.

Sa kolačem u ruci grof bi seo što je moguće bliže stočiću u uglu gde su se otmene mlade dame svakog jutra sretale da razmotre sinoćne intrige. Svesne okruženja, tri damice bi isprva razgovarale prigušenim plemenitaškim glasovima; međutim, poneseni burama emocija, glasovi bi im se neumitno digli, pa bi oko jedanaest i petnaest čak i najdiskretniji ljubitelj peciva hteo – ne hteo morao da prisluškuje beskrajne komplikacije njihovih srca.

Oko petnaest do dvanaest, pošto je očistio tanjir i otresao mrvice sa brkova, pošto je u znak zahvalnosti mahnuo devojci iza pulta i digao šešir u znak pozdrava trima mladim damama sa kojima je kratko proćaskao, izašao bi nazad na Tversku ulicu pa bi zastao da porazmisli: *Šta sada?* Možda će svratiti do galerije *Bertran* da vidi najnovija platna iz Pariza, ili će ući u dvoranu Konzervatorijuma gde mlađani kvartet pokušava da ovlada nekim Betovenovim komadom; možda će prosto opisati krug nazad do Aleksandrovskeg vrta, gde će naći klupu pa će se diviti ljiljanima dok golub guguje i mrda nožicama po bakarnoj površini prozorske daske.

Po bakarnoj površini prozorske daske...

„Ah, da“, priznao je grof. „Od svega toga verovatno nema ništa.“

Ako bi grof sklopio oči i okrenuo se ka zidu, da li bi mogao da se vrati na svoju klupu taman na vreme za rečenicu *Kakva divna koincidencija*, kada bi naišle tri mlade dame iz *Filipova*?

Bez svake sumnje. Ali razmišljanje o tome šta bi bilo da su životne okolnosti drugačije siguran je put u ludilo.

Grof se pridigao u sedeći položaj pa je spustio tabane na goli pod i uvrnuo igle kompasa svojih brkova.

Na stolu velikog vojvode stajale su čaša za šampanjac i čaša za brendi. Vitka izduženost prve koja sa visine gleda

na zdepastu zaobljenost druge prosto je morala da probudi asocijaciju na Don Kihota i Sanča Pansu na ravnica Sijera Morene. Ili na Robina Huda i fratra Taka, u senkama Šervudske šume. Ili na princa Hala i Falstafa pred kapijom...

Onda se, međutim, začu kucanje na vratima.

Grof ustade i udari glavom o tavanicu.

„Samo čas“, doviknuo je, protrljao teme i po sanduku potražio kućni mantil. Pošto se prikladno obukao, otvorio je vrata i ugledao vrednog mladića kako stoji u hodniku sa grofovom redovnim doručkom – šolja kafe, dva biskvita i neko voće (tog dana šljiva).

„Bravo, Juriu! Uđi, uđi. Evo ovde spusti, evo ovde.“

Dok je Jurij spuštao doručak na sanduk, grof je seo za sto velikog vojvode i napisao kratku poruku izvesnom Konstantinu Konstantinoviču iz Durnovske ulice.

„Hoćeš li biti tako ljubazan da ovo isporučiš, momče moj?“

Jurij je po prirodi bio ljubazan, pa je rado uzeo poruku, obećao da će je lično predati i prihvatio bakšiš uz naklon. Onda je na pragu zastao.

„Da li da... ostavim vrata otvorena?“

Bilo je to razumno pitanje. Jer u sobi je bilo prilično zagušljivo, a na šestom spratu nije bilo mnogo izgleda za narušavanje privatnosti.

„Molim te.“

Dok su se Jurijevi koraci spuštali niz zvonik, grof je stavio salvetu u krilo, sipao kafu u šolju i podario joj nekoliko kapi mleka. Otpio je prvi gutljaj i sa zadovoljstvom primetio da je Jurij dodatna tri sprata sigurno prešao trkom, pošto kafa nije bila ni jedan jedini stepen hladnija nego inače.

Međutim, dok je nožem odvajao od koštice polovinu šljive, grof je primetio srebrnastu senku, naizgled prozirnu kao da je od dima, kako odlazi iza sanduka. Pošto se nagnuo u stranu da zaviri iza stolice sa visokim naslonom, grof je otkrio da je ta utvara niko drugi nego mačak iz lobija *Metropola*. Čoravi ruski

plavac kome nije promicao nijedan događaj u hotelu, očigledno je došao na tavan da lično osmotri grofove nove odaje. Pošto je izašao iz senki, skočio je sa poda na Ambasadora, sa Ambasadora na stočić, i sa stočića na tronogu komodu, sve potpuno bešumno. Pošto se našao na tom vidikovcu, dobro je i pažljivo osmotrio sobu pa je zavrteo glavom od mačjeg razočaranja.

„Da“, reče grof pošto je i sam osmotrio isto to. „Jasno mi je šta hoćeš da kažeš.“

Zbog nagomilanog i neraspoređenog nameštaja, grofov mali prostor delovao je kao komisijon na Arbatu. U sobi te veličine bila bi mu dovoljna i jedna stolica visokog naslona, jedan noćni stočić i jedna lampa. Mogao je da živi i bez bakinog porcelana iz Limoža.

A knjige? *Sve!*, bio je rekao onako razmetljivo. Na svetlosti dana, međutim, morao je da prizna kako je to uputstvo bilo manje izazvano razboritošću a više prilično detinjastim porivom da impresionira belboje i postavi stražare gde im je mesto. Jer knjige nisu bile čak ni po grofovom ukusu. Njegova lična biblioteka veličanstvenih pripovesti pisaca poput Balzaka, Dikensa i Tolstoja ostala je u Parizu. Knjige koje su belboji odveli na tavan bile su knjige njegovog oca i stoga posvećene izučavanju racionalističke filozofije i savremene poljoprivrede, pa je svaka obećavala samo zapreminu i pretila nerazumljivošću.

Bez svake sumnje, moraće da usledi još jedan krug eliminacije.

I tako, pošto je doručkovao, pošto se okupao i obukao, grof se bacio na posao. Prvo je isprobao vrata susedne sobe. Sigurno ih je sa unutrašnje strane pritislo nešto veoma teško, jer su se pod silinom grofovog ramena jedva pomerila. U sledeće tri sobe grof je našao krš i otpad od tavanice pa do plafona. U poslednjoj sobi je međutim, među crepom od škrljca i limenih ploča, raskrčen popriličan prostor oko ulubljenog starog samovara, gde su nekada majstori za krov spremali čaj.

Pošto se vratio u svoju sobu, grof je okačio nekoliko žaketa u ormar. Raspakovao je nekoliko pantalona i košulja u desni zadnji ugao komode (da obezbedi da se tronoga zver ne preturi). Sanduk je odvukao niz hodnik, kao i pola nameštaja i sve očeve knjige, sem jedne. Tako je, za manje od sat vremena, sobu sveo na ono najosnovnije: sto i stolica, krevet i noćni stočić, stolica sa visokim naslonom za goste, i tri metra širok prolaz, taman dovoljan da njime kruži jedan zamišljeni džentlmen.

Grof je zadovoljno pogledao mačora (koji se uposlio lizanjem mleka sa šapa u udobnosti stolice sa visokom naslonom). „Šta sada kažeš, gusaru matori?“

Onda je seo za sto i uzeo jedinu knjigu koju je zadržao. Sigurno je prošlo deset godina otkako je grof prvi put obećao sebi da će pročitati to izuzetno cenjeno delo koje je njegov otac toliko voleo. A ipak, svaki put kada bi uperio prst u kalendar i izjavio: *Ovo je mesec u kome ću se posvetiti Ogledima Mišela de Montenja!*, život bi mu na vrata poslao nekakvu zavrzlamu. Iz neočekivanog pravca pristigli bi dokazi o romantičnim namerama, koje nije mogao da ignoriše mirne savesti. Ili bi ga pozvao njegov bankar. Ili bi u grad stigao cirkus.

Život prosto mami, i to je to.

Ali ovde, napokon, okolnosti su se urotile ne da grofu odvlače pažnju već da mu pruže vreme i usamljenost neophodne da se posveti toj knjizi. I tako, pošto ju je čvrsto uzeo u ruke, digao je jedno stopalo na ivicu komode, odgurnuo se unazad tako da mu je stolica balansirala na zadnje dve noge, pa je počeo da čita:

Kako se različitim sredstvima postiže isti cilj.

Najbolji način da smekšamo srce onih koje smo povredili, kada su spremni na osvetu i drže nas u svojim rukama, jeste da ih svojom pokornošću ganemo da nam se smiluju. Ipak, i junački prkos i postojanost, a to su potpuno suprotna sredstva, mnogo su puta poslužili istom cilju...

Grof je sklonost da čita dok se klacka u stolici prvobitno razvio u Dokolicinu.

Onih čudesnih prolećnih dana kada su voćnjaci cvetali a lisičji rep se ljuljao iznad trave, on i Jelena bi potražili neki prijatan kutak gde će prekratiti sate. Jednog dana bi to možda bilo ispod pergole na gornjem dvorištu a sutradan pored velikog bresta koji je gledao krivinu reke. Dok je Jelena vezla, grof bi nagnuo stolicu – uhvatio bi ravnotežu tako što bi stopalo blago spustio na ivicu fontane ili na stablo – da bi joj naglas čitao njena omiljena Puškinova dela. I sat za satom, strofu za strofom, njena iglica bi išla krug-ukrug.

„Kuda idu svi ti bodovi?“, povremeno bi on upitao na kraju stranice. „Sada, zasigurno, svaki jastuk u kući krasi leptir a svaku maramicu monogram.“ A kada bi je optužio da noću para urađeno kao Penelopa, prosto da bi on morao da joj iznova čita poeziju, ona bi se samo zagonetno osmehnula.

Pošto je odvojio pogled od Montenja, grof ga je zaustavio na Jeleninom portretu, naslonjenom na zid. Naslikan u Dokolicinu jednog avgusta, prikazivao je njegovu sestru za trpezarijskim stolom, sa tanirom breskvi. Kako ju je samo verno Serov prikazao – sa kosom crnom kao ugalj, blago zarumenjenim obrazima, izrazom lica koji govori o nežnosti i praštanju. Možda je bilo nečega u tom vezu, pomislio je grof, nekakve blage mudrosti kojom je ona ovladavala sa svakim ubodom. Da, pošto je toliko zračila dobrotom sa četrnaest, koliko bi samo plemenita bila kao devojka od dvadeset pet...

Grofa iz sanjarija trže oprezno kucanje. Zatvorio je očevu knjigu, pogledao pozadi i na vratima video šezdesetogodišnjeg Grka.

„Konstantine Konstantinoviču!“

Grof je glasno spustio prednje noge stolice, pa je prešao prag i uhvatio posetiočevu ruku.

„Veoma mi je drago što ste mogli da dođete. Sreli smo se samo jednom ili dvaput, tako da se možda ne sećate, ali ja sam Aleksandar Rostov.“

Stari Grk se pokloni da pokaže kako podsećanje nije potrebno.
„Uđite, uđite. Sedite.“

Mahnuvši Montenjovim remek-delom na ćoravog mačora (koji frknu i skoči na pod), grof ponudi gostu stolicu sa visokim naslonom, a sam sede za sto.

U trenutku koji je usledio, stari Grk je uzvraćao grofov pogled sa izrazom umerene radoznalosti – što je možda i bilo očekivano, s obzirom na to da se nikada ranije nisu sreli povodom posla. Grof ipak nije bio navikao da gubi na kartama. Zato je grof na sebe preuzeo da započne razgovor.

„Kao što vidite, Konstantine, moje okolnosti su se promenile.“

Grofov gost dopusti sebi iznenađen izraz lica.

„Ne, zaista je tako“, reče grof. „Prilično su se promenile.“

Stari Grk osmotri sobu pa mahnu rukom da pokaže kako shvata šta je žalosna nestalnost životnih okolnosti. „Možda želite pristup nekakvom... kapitalu?“, reče.

Kada je izneo taj predlog, stari Grk je jedva primetno zastao pre reči *kapital*. A po grofovom učenom stanovištu, bila je to savršena stanka – stanka usavršavana tokom decenija delikatnih razgovora. Bila je to pauza putem koje je izrazio izvesno saosećanje za sagovornika mada ni na tren ne nagoveštavajući da je došlo do promene u njihovom međusobnom odnosu.

„Ne, ne“, umirio ga je grof odmahujući glavom da naglasi kako Rostovi nemaju običaj da pozajmljuju. „Baš suprotno, Konstantine Konstantinoviču, imam nešto što će vas, verujem, zanimati.“ Onda je, kao nekim čudom, grof izvadio jedan zlatnik iz stola velikog vojvode, pa ga je digao uspravnog između kažiprsta i palca.

Stari Grk je brzo osmotrio novčić pa je onda sporo uzdahnuo. Jer mada je Konstantin Konstantinovič po profesiji bio zajmodavac, njegovo *umeće* bilo je da nakratko vidi neki predmet, da ga na trenutak drži i da onda zna njegovu istinsku vrednost.

„Mogu li...?“, upitao je.

„Naravno.“

Uzeo je novčić, jednom ga okrenuo pa ga je vratio, ispunjen strahopoštovanjem. Jer ne samo da je zlatnik bio čist u metalurškom smislu, namigivanje dvoglavog orla na naličju potvrdilo je iskusnom oku da je to jedan od pet hiljada zlatnika iskovanih u čast krunisanja Katarine Velike. Takav komad, kupljen od jednog džentlmena u škripcu, može se uz lep profit u najmirnije vreme prodati najopreznijim bankarskim kućama. Ali u doba nemira? Bez obzira na to što je potražnja za uobičajenim luksuznim predmetima jenjala, cena ovakvog blaga samo će rasti.

„Oprostite mi na radoznalosti, Vaše prevashodstvo, ali je li to... usamljen komad?“

„Usamljen? O, ne“, odgovorio je grof odmahujući glavom. „On živi kao vojnik u kasarni. Kao rob na galiji. Bojim se da nema ni trenutka mira.“

Stari Grk ponovo uzdahnu.

„Pa onda...“

I dva čoveka su se očas posla dogovorila, bez mnogo natezanja. Štaviše, stari Grk je rekao da će mu biti zadovoljstvo da lično odnese i isporuči tri poruke koje je grof napisao na licu mesta. Onda su se rukovali kao stari poznanici i dogovorili se da se ponovo vide za tri meseca.

Međutim, stari Grk je zastao na vratima.

„Vaše prevashodstvo... mogu li da vam postavim jedno pitanje lične prirode?“

„Naravno.“

Gotovo stidljivo je mahnuo ka stolu velikog vojvode.

„Možemo li očekivati neke vaše nove stihove?“

Grof se osmehnu sa razumevanjem.

„Žao mi je što to moram reći, Konstantine Konstantinoviču, ali su dani bavljenja poezijom za mene prošlost.“

„Ako je to zaista tako, grofe Rostove, nama je žao mnogo više.“